

e saintz m'ampar», Bertran de Born (Appel, *Chr*, 18 6 82); «Anc mais, sí Dieus ni Fes m'ağut / —dis la reina— non ausí / cavalliers renhar enaissí» (*Jaufre*, 6478); «Una donzela quiğ' eu mui ben, / meus amigos, assí Deus me perdón! / e ora ja este meu coraçon / anda perdudo e fora de sen / por una dona, se me valha Deus, / que depois viren estes olhos meus, / que m₁ asemelha mui mais d'outra ren», en el portugués João Soares Somesso (*Chrest Pellegrini xxxvi*).

De vegades també tenia altres valors derivats d'aquest, que ací no escauria exposar en conjunt, no essent obra de caràcter gramatical ni descriptiu sinó lexical i històric-etimològic. En llatí familiar *sic* apareix de vegades amb un valor merament continuatiu, que es féu sinònim de *et*, per al qual veg Juret, *RFgn* xix, 170, JBHofmann, *Lat Umgangssprache*, § 148; d'on el roms *si* i el fr. ant. *si*, que assumiren el valor del ll *et*: a penes es pot dir que hagi deixat cap rastre en cat; dos exs del S XIII, en *Alcm*, § 3, s'hi acosten; però més aviat es tracta de *si* amb el matís de 'així i tot', 'això no obstant'. «Lo dit jutge féu pendre un jove nebot del dit abat e --- la mare --- qui era germana del abat --- dix-li: —Encara que haguéssets lo cor de ferre, *si* deurflets haver pietat de mon fill, qui és de la tua sanc», *Eximplis* (recull Ag CLIX, I, 147)

Si és que 'el fet és que' «dien que si una dona fa un fillol, e son marit és ultra mar, que no és compare, *si és que*, quan una dona fa un fillol, abduys són compares», StVidentF (*Serm* II, 113 5). *Si que*, *Receptes val de Micer Joan*, 1446 (*BABL* VII, 321), cf. *sagna* (*SANG*). I en un passatge d'Ausiàs, on tenim alhora *si que* 'de manera que', i *si com* 'tal com': «*Si com* a 'quell de la pensa tan vana / qu'en aquest món lo bé sòbiran cerca / --- / e veu grans mals en glòria mundana, / ne pren a mi que Amor deifique, / *si que* d'aquell, contentament vull traure, / *si que* no pot lo que l deman bestraure: / no troba loc on sa 'influença fique» (LXXXVII, 26a-b)

Per expressar l'afirmació, es desenrotllaren sobretot en català els mots *hoc* i *si*. Tots dos apareixen des del català antic: és un error que ha circulat entre gent estudiosa creure que llavors només es deia *hoc*, al contrari tots dos s'hi troben, i encara que *hoc* hi sigui molt freqüent, potser no ho és gaire més que l'altre; car depèn també de la naturalesa dels textos dialogats, on es tendeix a l'èmfasi.

Prèviament, de tota manera, la forma més corrent en el període arcaic, consistia, en totes les llengües romàniques, a repetir en alguna manera, i amb caràcter asseveratiu, l'enunciació del fet. Això ja venia del llatí, on a diferència d'altres llengües, no existia cap adv propi d'afirmació, com gr. *val*, germ. *ja*, rus *da*. el que es feia en llatí era repetir el verb: «tenesne? teneo»; en altres casos es precisava, afegint-hi el subjecte, o afegint-hi el compl, que precisaven l'afirmació, sovint contradient el dubte d'altre, amb referència a una cosa o a l'altra: «hoc facio», «hoc ille facit», o amb un adverb: «ille facit, tu .. etiam ego (facio)» 'tu . ? —(Doncs) jo també' = 'jo sí'. En formes col-

loquials més modernes, aquestes expressions s'abreujaven sovint, per ellipsi en baix llatí s'usà bastant la forma el·líptica de la darrera, dient *etiam* (pròpiament 'també') Però les llengües romàniques tendiren més aviat a estendre els altres sistemes

Només el port i gal·lec han mantingut bastant el sistema del llatí clàssic: «Tendes aquí um quintal .! —*Tenbo* —Não terei remédio? —*Tendes, tendes*» (rondalla contada en el Minho, Leite de V, *Opúsc* II, 45; Kruger, *ASNSL* CLI, 157); o sigui: 'sí que en tenu', i aquell *tenbo* és exactament com dir 'sí' ni més ni menys. En les altres llengües s'ha tendit pertot a la creació d'un veritable adverbí afirmatiu, pertot mitjançant l'el·lipsi del verb en aquelles combinacions de *sic*(*facio*) ha sortit el *si* de l'italià i del cast., de *hoc* (*facio*), el fr. arcaic *o* i *oc oc*; el portugués i el català presenten dos sistemes concurrents, car també en portugués s'ha perpetuat el *sic* (> *sim*) i el català va participar del sistema gal·lo romànic (cat ant *hoc*, Ross i Cerd *hò*) i de l'hispano-italià, amb *si*; en francès s'usà de primer, *o*, bastant de temps, però allà es recorregué molt, amb matisos diferents, a les fórmules més complicades *hoc ille* (*facit*) > *oil* (d'on l'actual *oui*), de vegades *o je* en fr ant, *oel hoc* ILLUD, i també *sic* (*sic facit* etc.), quan es feia una afirmació contradient, d'on el fr modern *si* («ne viens pas! —*Si*»).

En la nostra llengua medieval té no sols una gran extensió l'ús d'*hoc*, sinó també el de *si*, conservant encara, com en llatí, el verb corresponent sense ellipsi. P ex. *si vull*, com ara en la *Cròn* de Jaume I. «—Senyor, embarcs vos ixen que vós no us cuydats --- —Quins embarcs ---? —Ben ho sabrets —Mal fets ---. —Doncs volete que us ho diga? — E Nos dixem —*Si volem bé*» (Ag, 379) «Pus no vey leys cuy só amics, / Amors! D₁l que de mi'l soveyna. / No la vey? *Si vey*, de joy rics, / malgrat de fals gelós enics!», Cerverí (97/6 3) «Lo rey Jacme avem / —dix Pats— sol l'als trobem! / —Trobar *si farem bé*, / que l pomer mou en Pe / ---» id (*Rosinyol*, 398); «¿Non l'auzaray dir —Domn' a vós mi ren ---, pus le moutós ausava ferri l'ós? —*Si faray bé*», id, 75 24.

Bons exemples de la combinació amb verb en el primer cas repetint el verb que s'acaba de preguntar o posar en dubte, en el segon reemplaçant-lo pel verb «vicari» o «passe-partout» *fer*. I és interessant també de veure com en aquesta combinació amb *fer* i amb *si*, tendeix ja i apunta a desenrotllar-s'hi el matís d'afirmació contradictòria, que s'hi ha consumat en francès: *si fait* > fr. *si!* Però al mateix temps observem que en català antic, per marcar aquest matís intensiu i de contradicció, sovint s'hi afegia *bé* (Jaume I, Cerverí)

El fet és que mentrestant ja s'anava propagant cada cop més l'ús el·líptic, i radicalment abreviat, que reduïa l'afirmació a un *si*, mot on llavors ja s'anava antiquant el valor llatí (reemplaçant, en aquest, pel compost *auxi*). En ús isolat, el trobem ja en un dels textos literaris més antics de la nostra llengua, la *Crònica* del Conqueridor. «Ber. Gui. d'Entença --- envia us a dir --- que Çahén, ab tot son poder, serà demà matí al